

SINIRLARIN İNSANLARI:

Fulvio TOMİZZA, 2001, *Yaşamın En Güzeli*, (*La Miglior Vita*), çev: Gertrude DURUSOY, İLYA Yay., Edebiyat Dizisi, 341 sayfa, İzmir.

"Yaşamın En Güzeli", uzun ve acı bir tarihin öyküsü: Istria'nın öyküsü... Dedeleri Avusturyalı, babaları İtalyan uyruğunda olan, kendileri iki savaş yaşamış Yugoslavyalı bir kuşağın oğullarını partizan savaşlarında yitirdiği, torunlarının Slovenya ile Hırvatistan arasında kaldığı bir tarih... Bir geçişler manzumesi; birarada olma şartlarını toplumların kendiliğinden yaratamadıkları, uzun ve acılı bir yüzyılın insan tarihi... Tomizza, Istria'nın geçişlerini, savrulmalarını bir kilise zangocunun gözlerinden anlatıyor. "Yaşamın En Güzeli", Tomizza'nın "Sınır Edebiyatı" nı başlatan çalışmalarından birisi. Roman, 1977'de basılmış, 1977'de Strega Ödülü'nü, 1979'da da Avrupa Edebiyat Ödülü'nü almış. Türkçeye aktaran Gertrude Durusoy, bu çeviride de diğer çevirilerinde gösterdiği bütün titizliklerini göstermiş, üstelik olarak özel bir rikkati de... Ne yazık ki Tomizza, romanının Türkçe baskısını göremeden 'yaşamın en güzeli'ne olan yolculuğuna başladı 1998'de.

Yazar ilk romanı "Matera"da (komşu bir köyün adı) Istria'nın ve Trieste'nin microcosmos olarak portresini çizer. Bu roman "Literature Frontiera"nın ilk örneğidir ve sınırı geçmeye çalışan bir aileyi anlatır. 1960'lı yıllarda bu çalışma ile başlayan sınırlar edebiyatı, bugün küreselin içinde savrulan eski ve yeni tüm diasporaların gören gözü, sessiz çığlıklarının sesidir.

Istria, 1918'e dek Trieste ile birlikte Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda kalmış, bu tarihte Trieste İtalya'ya devredilirken, Istria Yugoslav hareketinin içinde yer almış, sosyalist bir hareketin başı olmuştur. Tito'nun ölümüyle birlikte bölgesel özerklik isteyen eski Yugoslav Cumhuriyetleri Istria'yı da bölmüştür. 1945'e kadar olan özerklik ve bağımsızlık hareketleri, 1954'de sınırların yeniden çizilmesi ve Istria'nın Yugoslavya'da kalması bu bölgelerdeki İtalyanların da büyük göçlerine sahne olmuştur.

Tomizza bu göçü ve göçün 50 yıl öncesini hikayelendiriyor: Martin Krusiç, bir yandan içindeki saf imanla, kendisi için en kutsal işi, kilise zangoçluğunu sürdürürken bir yandan da Tanrı kadar aziz tuttuğu köyünün papazlarını kronolojik olarak anlatıyor. Bu kronoloji kendisinin, kartısının, üç kuşak köyünün ve üç rejimin en içten anlatılmış köylü tarihidir. Roman, güçlü ve sade diliyle aynı zamanda bir siyasi tarih kitabı olarak da okunmalıdır. 1955'e gelindiğinde, Trieste'de, çok etnikli çok kültürlü çok dilli bir yapı oluşmuştur. 1750lerden itibaren Yunanlılar, Türkler ('bora'sı ve 'kurabi'si ünlüdür), Ermeniler, Sırlar, Arnavutlar, Yahudiler, Almanlar, Polonyalılar Ve Bohemyalılar; bölgenin siyasi değişmelerine damgalarını vurmuş ancak bir yandan da dünya siyasetinin çalkantıları içinde kah derin kah belli belirsiz izler bırakarak bölgeyi yapılandırmışlardır. Tam burada, İtalyanların adlandırdığı ile "Istrialı Tomizza" önemli bir şeye dikkatimizi çeker: Çok farklı etnik yapılar, aslında barış içinde birarada yaşayabilmektedirler, yeter ki savaşarak yeni sınırlar kazanmak isteyen iktidar hırslılarının, içerde destekçileri olmasın!..

Zangoç Martin'in henüz çok gençken edindiği, toprağın ve Tanrının insanlara verdiği nimetlere hayranlık duyan köylü sadeliğini en ileri yaşlarda dahi sürdürebilmesi, romanın belkemiğidir. Martin'de, cimri ya da genç ve gereğinden fazla gösterişçi, akıllı ve hırslı ya da yaşlı ve bezgin tüm papazlara, gönlü Tanrıya bağlı ama onun araçlarına kızabilen, seven ya da hayranlık duyan bir zangoç tipi görürüz. Örneğin Onun gönlünü Don Stipe'ye bağlayan, papazın bilgeliğinden ziyade insana verdiği önem ve dinini vicdanı ile yıkması iken; Nazilerin yordakçısı Don Başservi'ye (Papaza bu adı takmıştır) duyduğu nefreti gizlemeye gerek görmez ama korkuyla karışık bu nefretin asıl kaynağı Don Başservi'nin '*...başka vesilelerle çok acımasız davranan bu adamın asla bağışlamayacak hesapçılığı ve temkinliliğidir. s:142*".

Yıllar ve yıllar Martin'in bilge ve giderek şakacılıktan acı bir tevekkele dönmüş gözlerinin önünden akıp giderken; Istria'da bir gelip bir ayrılan, bazıları birkaç onyıl hizmet verdikten sonra ölecek kilise avlusuna gömülen papazlarının da dine karşı tutum ve halkı yönlendirmeleriyle damgaladıkları bir microcosmos belirir: Hırvat dili üzerine incelemeler yapan Don Stipe, bir İtalyan olmasına rağmen köy halkını onurlu ve vicdanlı davranışları ile kökenleri üzerinde uyanık kılarken; her bir dönem de bir öncekinden mülhem ve bir sonrakine gebe uzantı: Her dönemin yeni zenginleri (Ludovich'ler) eski zengin olup düşkünleşenler (Kont ve asaletе düşkünlüğünden onunla evlenip, nikahtan sonraki altıncı saatte üstü açık spor arabası ile kaçan karnı dümdüz spor hocası), köyün kalbi olan han, hancı ve kadınları, Nazilere yaklaşan eski zenginlerin oğulları, Tito ve yeni sosyalist düzenden pay almayı uman eski yandaşmacı öksüzleri, iyi aile kadını olup fahişeliğe geçenler, onurları ile ölmesini bilenler, paraları ile yaşamasını bilenler ve bilmeyenler, doğumlar, ölümler ve ayinler, kilisenin her bir dönemde milliyetçi damgalar yiyen bitmek tükenmek bilmez tadilatı... Almanlar köye yerleştiğinde uzak samanlıklardaki partizanları saklamak için köy halkının eski bir adeti oyuna benzer bir biçimde canlandırarak, birbirlerine ve böylece partizanlara sürekli yemek göndermesi, köyün delisi kadının gebeliğini saklamak için karnını sıkı sıkı kendisini öldürmesi ile yüzyüze gelen papazın onurlu hüznü, evlatlarına sahip çıkamayıp elaleme rezil olan anababalar... Hepsi Martin'in gözlerinden insan olmanın tüm zaafı, onurları, dikbaşlılıkları ve eğlenceleri ile anlatılır.

Zangoç en sonunda bildiği tek yolla isyan eder: Biricik gözbebeği Antonio'su, (İtalyan döneminde doğduğundan adı da İtalyan adı olan) bu tek çocuğu, zorlayarak yolladığı papaz okulundan Nazi papazların da gayretleri ile atılınca partizanlara katılan tek filizi; savaşın son günlerinde paramparça vücudunu ana babasına göstermemek için kapalı bir sandıkta toparlanmış olarak defin için verildiği gün...

"Tabutu odasına, yatağının üzerine koyduk. Palmira kenarlarından tabutu okşuyordu. 'Açılmayacak' dedim, tatlı sert bir ifadeyle.

Dışarı çıktım, papazevinin yeşil pencerelerine baktım, hepsi kapalıydı. Bir robot gibi ilerliyordum, kendimi çan kulesinde ipe asılır halde buldum. O kadar güçsüzdüm ki, sanki çan bu sabah hiç ses vermek istemiyordu, nihayet sallanmaya başladı ve bir feryat duyuldu. Kısık sesi ve ritmi benim yorgunluğumu vurguluyor ve kafamın içinde tek bir imge ve tek bir düşüncüyü yansıtıyordu. Oğlum eve dönmüştü, annesi başında bekliyor ve ben de beşiğini sallıyordum. Ona bir piskopos ya da rahip olmasına karşı çıktığım zaman içten içe Buje'de avukat Martinelli olmasını düşünüyordum. Şimdi bu

hırsımın bedelini ödüyordum. Ama böyle bir ölüm adil değildi. Bir mezar kazıcısı için bile, oğlunun soğuk yüzünü görememek insanlık dışıydı. Çanın sallanması için ipi bırakıyor, sonra da bütün gücümle, ayaklarım yerden kesilircesine çekiyordum, sonra yine bırakıyor, yerde bir yılan gibi dolanmasına bakıyordum, sonra havada yakalıyor yine çekiyordum ve çan tepemde adeta deliriyordu. Her hareketimde, çok büyük çaba sarfediyordum gibi haykırıyordum. Bu da bir işti sonuçta. Çanın geri dönüşünü engelleyen kırışe çarptığını duyuyordum, evet kararlıydım, ergin bir yaşa eriştiğimden beri belki de ilk kez isyan ediyordum...s:221"

Aynı Martin, birkaç yıl sonra kaçarak köylerine sığınan Bosnalı müslüman bir ailenin yoksulluk şartlarında ölen küçük kızlarını kendi dilinden dualarla nasıl gömdüğünü anlatır. Bir kez daha ne yanda kalacakların karar vermeleri istenmektedir: "... Savaştaydık: İtalyan mı Slav mı olduğumuza karar vermek için bir kez daha savaşın içine düşmüştük, oysa gerçekte biz piçten başka bir şey değildik...s:244" Birkaç yıl sonra aynı sadelikle kartısını 'Yaşamın En Güzeli'ne uğurlar, halkı için ise yeniden göç yolları başlamıştır. Bu kez de Tito'nun ölümünden sonra dağılmanın, paramparçalığın tedirginliği: "...İçimden tekrar edip duruyordum: 'Ey güzel insanlar! Nereye gidiyorsunuz? Oturun oturduğunuz yerde.. s:253" Saf köylülüğünü, doğayla barışıklığını hiç yitirmeden tek başına yaşlandığı kilise evinden kilisenin çöküşünü seyrederek cemaat kayıtlarını temize çeken Martin, gözlerinin ve aklının ferinin iyice söndüğünü farkeder: "..Ne zaman bir insan ölse, dünya ölüyormuş. İşte bunu bilmiyordum...s:341"

"Yaşamın En Güzeli" sınırların insanlarının öyküsüdür, yaşamla bağları sınırlar üzerinde kurulanların, sınırlar üzerinden savrulanların insan öyküsüdür.